

Sašo Gazdič

Tri smrti

Nekam navadno, se pravi ne hitro in ne počasi, s srednje dolgim korakom, sem stopil v kavarno. Najprej sem cel prostor zaobjel s pogledom. Potem sem napravil še dva koraka in ga fragmentarno premotril. Želel sem sesti k oknu. Je kaka prosta miza ob njem? Ni je bilo: »In spet ne gre vse tako, kot bi bilo treba!« Kletvica. Že sem pokrčil nogi, da, sredi med stanjem in sedenjem sem zagledal dami (ta spokojna leta), ki sta že spili kavico, zaključili jourfix. Vendar je bilo prepozno, počep je bil že preglobok, sédel sem in moral sem spet vstati. Gospe sta prijazno zapustili željeno mesto. Prav nič nisem čakal in sem prav hitro in mogoče celo malo hysterično vstal, spet. Poldvizal sem se in, ah, olajšanje.

Potem sem naročil kavo, ne!, kave ne pijem, sem naročil pivo in že takoj sem se spomnil, da bi lahko vsaj čaj. Domišljija in avtomatizmi. Gledal sem dol na cesto. Semafor. Enkrat so šli ljudje, drugič avtomobili, pa spet isto, skozi sivkast dan, dokler ni prispelo pivo. Požirek dolg. Kontemplacija, sedenje, čas. Ne vem, koliko ga je minilo, da je prišel stric, kar me je zmotilo, da sem pogledal naokrog in videl, čudno, da je večina miz zdaj praznih. Takoj malo tesnobe, ščepec, malo sem se presedel in spil požirek. Stric je prisedel. Postal sem nervozen, napet, hitro sem storil še požirek več, jel sem brskati po žepih. Pivo je pošlo, prišel je natak, gospod je naročil kavo, ker kadi, sem si mislil, jaz sem naročil pivo.

Ko je natak odkorakal, da bi izpolnil željo v zameno za denar, se je oglasil stric. Spregovoril je s precej globokim, prijetnim glasom, tako da spočetka nisem niti poslušal pomena besed, ampak samo njih zvočno podobo. Potem sem se zbral in osredotočil. Vprašanje, če je bila odločitev prava, ker je imel nemara smisel zvokov povedati lepšo zgodbo. No, dejstva so taka, dejstva so pravilna.

Gospod je bil siv, malo mu je rasla siva brada, imel je rdeče oči. Gotovo je veliko bral.

Povedal mi je zgodbo o treh smrtih. Zgodbo, ki sem si jo izmislil jaz. Nisem vedel, kako se je primerno vesti. Naj bom zaprepaden, mogoče počaščen ali naj usekam nesramneža nazaj. Odločil sem se, da

bom miren. Potem mi je povedal, kako se je ena teh smrti, smrt njegovega brata, zgodila danes in kako se v tem čuti krivega, kajti on je vedel vnaprej. On je zgodbo že bil bral, lahko bi jo zategadelj preprečil.

»Pa veste kdo sem jaz?«, sem torej vprašal in gledal v njegove krvave oči. Tedaj sem zapopadel mizerijo, ki jo je zbudilo to vprašanje. Gospod je bil najprej začuden, potem močno razočaran. Pogledal me je, izlil se mu je prezir iz oči. Besede, ki sem jih spregovoril in ki so me tako hitro izdale, se namreč ponavadi izreče v situacijah, ko se želi izpostaviti lastno pomembnost. Jaz sem sicer želel izvedeti le, če je morda bral mojo zgodbo, potem izvedel, kdo sem, in mi zato pristopil s pripovedjo. Konec koncev je to morda isto. Vsekakor pa sem pravočasno spoznal, da bi razlaga nemara zbudila še globlje ležeče nesmisle in izkopala še kakšen jarek več v tem prostoru, ki je sicer obetal veliko, ki je bil prostor med dvema človekoma v pravem pomenu besede, a le do tistega hipa.

Zato sem vstal, ponudil sem gospodu roko in ne vem, verjetno pa le jalovo upam, ampak zazdelo se mi je, da je gospodu ta gesta vsaj malo približala moje kesanje, ker mi jo je po krajšem oklevanju močno stisnil in zatresel, pa čeprav pri tem ni bil niti za spoznanje manj potrta. »Kako si želim, da bi ta kes vsaj malo spoznal«, sem si potem govoril v glavi in mislim, da tudi ne bi bilo prav, če bi takrat poskusil ponavljati kaj pametnejšega.

Šele tri ulice naprej mi je udarilo v prsi, da sem pozabil plačati pivo, da sem kriv še ene smrti.

Kaj se je zgodilo tisti četrtek po novem letu

Bil je večer. Mrak se je položil od vzhoda čez hiše in ceste precej zgodaj. Ob kakih šestih, ali še prej. Tako se mi to riše v spomin zdaj. Jebi ga, če imam tak spomin, nisem sam kriv.

V glavnem, bilo je temno, bilo je mokro in bilo je suho. Mokrota in suhota, lastnost snega, včasih. Obut v jahalne škornje sem ga suvereno gazil, celo nekoliko vehementno, priznam. Bi mar moral odgovarjati še za to majhno nadutost? Če ja, kurc, bom pač plačal račun takrat, ko bomo delili bilanco vseh dejanj, in prepričan sem, da mi v primerjavi z drugimi postavkami ta ne bo v preveliko breme.

Dogazil sem tako do avtobusa in se zapeljal v mestno srce. V srce! Benti, kako klavrn večer je bil. Nikjer nikogar. Množica. Ta okoliščina = trije sadjevci. Tudi pivo. Stojte.

Potem sem šel spet na plano, kjer sem si rekel, končno, stojte se gibati ali mirovati. To sem si rekel in izgubil nit. Nemogoče, da bi iz te formulacije kakega vruga iztisnil. In zato sem šel ven stojte se gibat.

Noč, avtomobili prevažajo rdeče lučke na ritah in to je lepo. Danes je romantika drugačna. Barok je imel svoje zakone, se pravi čas in tudi prostor jih ima, brez dvoma. Recimo Sibirija, kaj je romantika tam?

Tako misleč sem nekaj časa brodil po tej noči. Potem sem pristal na toplem. Zunaj me je zeblo, bilo mi je slabo. Če pomislim, mi je bilo to gotovo všeč, ne da bi vedel, takrat, ker, če bi (vedel takrat), bi mi zagotovo bilo še bolj (slabo(takrat)).

Sedel sem za mizo. Pri njej sta sedela še dva, potem ena punca in njene prijateljice, v spominu nejasnega števila. Gre za tisto punco in tista dva. Poznali smo se (in se še), kolikor se to danes da. Formalnost, čeprav je bilo včasih kaj več.

Pogovor, kako močna sta bila v njem, je stekel in kako se je ona pustila ujeti vanj. Svoji naravi navkljub. Ali vseeno v skladu z njo? O, mater, ampak takrat sem vedel, da proti, ker je s tistimi rdečimi žnabli brez dvoma šlo za fuk. Za njiju pa so bile besede vse. Igra teh je dopuščala različice, improvizacije, odtenke, samo ne navzven, ne bodimo preveč popustljivi. Nekaterim namreč pomeni govoriti isto kot bivati. To se reče, kako že, govorjenje oblika bivanja ali bivanje oblika govora? Zadeve se preklete hitro pomešajo, ampak takrat je stvar tako jasno stopila na tisto mizo, da ni moglo biti dvoma.

In zdaj najhujše. Kako udeležen sem bil v tem. Dejansko, fizično, simbolno, konkretno, metafizično, prasica. Kako mi je šele tedaj ratalo slabo ob misli na bilanco, na vsoto, ki jo bo ta oholost zasedla na zadnjem računu, ob pivu in ob primisli na patetiko te misli. Slednji se nikoli ne izogneš.

In še hujše. Prijelo me je, da bi jo klofnil, o ja, to bi mi prijalo in odleglo videti rdeče lice njeno in solzi, ki bi se črno risali po teh licih, na pol odprta usta brez glasu ali še bolje s cvilečim glasom, z vso silo, ki bi jo zbral v mišicah te roke in celega telesa. Potem na zobe enemu od zaprepadenih, s pestjo in kri in zob in členek pesti, ki boli. Odleglo, odlegalo bi mi do konca, ki se ga ne vidi, ampak je nekje. Nemara tako blizu, da je že kar tukaj, tu, kjer ga naprej videti več ni. Odleglo bi mi, samo kaj, ko te pravice nimam, ko vendar plo- vem v istem dreku in piham v isti rog, ki polni jadra teh voda naprej in naprej, vse do tistega famoznega računa.

Vidiš, tako je bilo tisti četrtek, prav v tistem momentu, ki sem o njem govoril. Saj ne morem reči, da sem se zares poskusil iztrgati tisti hip, ker bi lahko utihnil, če bi zares hotel, lahko bi vstal in šel, tudi udaril bi končno lahko. Kljub temu sem tedaj, ko sem situacijo zagledal kot iz ogleerala ven, še naprej ostajal v tem neslanem vicu.

Kaj, se vprašaš, kaj naj bi to zdaj pomenilo? Pokora. Ja, z njo naj bi tedaj začel. Samožrtvovanje. Ker, kar priznaj, preklete hudo je že samo uzreti lastno bedo, kaj šele potovati z njo, vso obsijano;

očitno in nepremagljivo. Takrat bi moral do nezavesti vztrajati z njo in mogoče bi se odkupil.

Žal pa ni bilo tako. Odtlej še piti ne znam več. Čistunstvo, kako sem se potunkal vanj. Tisti četrtek.

Kar predstavljaš si zdaj

Predstavljaš si zdaj, da stojiš na robu ceste. Na levo vodi potka iz betonskih kvadratov. Vodi do vhoda v vrstno hišo in te hiše so vzporedne s cesto, na robu katere stojiš. Predstavljaš si, da gledaš gor po tej cesti, vse do križišča in čez, do nove moderne šole. Imaš negotov občutek, tako zdi se ti, da gledaš na zahod, mogoče na sever. Na desni strani so hišice, bolj barake s kurami in gosmi.

Tako sem namreč stal jaz, tisto dopoldne, pred vhomom v babičino stanovanje v Ulici jasena 14 (četrnajst) in gledal gor po cesti. In tam, kjer se je cesta po kateri sem gledal, bil sem še manjši in v glavo so mi vbili, da je tudi ulica cesta, na tistem mestu torej, kjer se je ulica pravokotno zaletela v drugo, ki je ob njenem robu stala šola, sem se uzrl. Bil sem že večji, oblečen v rumeno majico in kavbojke, hodil sem po pravokotni cesti, ne da bi se ozrl levo dol, ne da bi se zagledal. Tako sem se hkrati videl in se nisem videl.

Si predstavljaš to? Mislim, še malo prej sem bil na drugi strani vrste hiš, kjer so vrtički, se igral tam, menda sem kaj zabijal v les. Stric je bil kemik in je včasih prinesel kaj iz tovarne za v les zabijati. Enkrat je prinesel belo miško, ki je ušla med drva v drvarnici. Nje, potem, res nisem mogel zabiti v les. Skratka, zabijal sem v les, ob kuri, ki jo je babica futrala za pojutrišnje kosilo, ko sem se spomnil na Bobija. To je bil bel pes, danes že pokojni, na žalost. Bil je babičin potepin. Vstal sem in šel skozi stanovanje na drugo stran. Šele na poti skozenj, nekje v predsobi sem se domislil, da bi ga prijel z levo za sprednji in z desno za zadnji taci, ter si ga tako zadegal okoli vratu. Prej še nisem imel izdelanega plana. Prišel sem, ves tak vesel in v pričakovanju, na drugo stran, pogledal po cesti navzgor in, si predstavljaš?, zagledal sebe.

Jebemti je bil to čuden občutek. Še posebno zato, ker sem le kake tri minute poprej še stal v vrsti, v trgovini, kjer sem se spomnil dogodka iz otroških let. Spomnil sem se, kako sem kot otrok stal tam pred babičino hišo in se zagledal iti mimo. Tako sem se zagledal v ta spomin, da sem se šele zadnji hip spomnil privleči denar iz žepa, blagajničarka je številke že odtisnila na papir, mogoče sem bil celo za trenutek prepozen. Potem sem šel ven in na desno, namenil sem se še v trafiko, ki je bila v ulici, ki je bila z babičino vzporedna in je tudi nosila ime nekih dreves (da, da, v Zagrebu je že dolgo tako), in ko sem šel mimo šole, se mi je ta spomin tako silovito vrnil, zdelo se

mi je celo, da se je preselil na nivo resničnosti. Si predstavljaš? Šel sem tam mimo šole in sem prav dobro vedel, prepričan sem bil in gotovo je to bilo res, da stojim doli pred vhodom v babičino hišo, na betonskih kvadratih in se gledam. Jebemti, to je bil pa res čuden občutek.

Kar takoj sem pozabil na Bobija. Nisem še do konca izginil z obzorja, ko sem se obrnil proti vratom. Hotel sem steči, pa sem vseeno šel počasi do stopnic, čeznje, skozi predprostor, skozi predsobo na desno v sobo. Lagal bi, če bi rekel, da sem bil razburjen. Nekam čudno se mi je zdelo, to že, kar malo na smeh mi je šlo, ampak srce ni utripalo nič hitreje, ne, razburjen pa res nisem bil. V sobi sem sedel na divanu. V polležečem položaju sem gledal vice na koncu stripa o komandantu Marku in jih nisem razumel. A ne, ker bi bil zabit! V resnici jih sploh nisem gledal, ker sem razmišljal o tem, kako sem mogel iti tam mimo, če sem bil tu. Saj razumeš, ne? Pa tudi zares razmišljal nisem o tem. Samo mislil sem na to, predstavljal sem si, kako se vidim na cesti ob šoli, ko grem mimo

v trafiko kupovat pasjih bombic. Šel sem tako in v naslednji ulici zavil levo. Kupil sem pasje bombice. Zdi se mi, da je trafikant takrat pomislil, da ga imam verjetno malce pod kapo, ker sem bil zamišljen in se nisem čisto takoj spomnil, kaj želim. In res sem imel takrat občutek, da sem pokrit z neko kapo, da imam nekaj na glavi, sicer ne kaj težkega, vsekakor pa sem to čutil tudi še potem, ko sem že zleknjen listal po stripu. Bil je strip o Zagorju, tisti, kjer nastopa tudi debeli Čiko, ampak jaz tedaj nisem bral vsebine. Samo mislil sem na dogodek, na to, kako sem se gledal, ker sem vedel, da sem se gledal, ko sem šel mimo šole, kljub temu, da nisem obrnil glave, sem to prav zagotovo vedel.

Potem sem zaspal. Zbudil sem se pokrit s toplo odejo. Stara mama kot stara mama, skrbna in dobra. Pogledal sem, kateri strip je padel na tla, ko sem omahnil v spanec. Je bil komandant Mark ali Zagor? In veš, da še danes ne vem? Stara mama ga je pospravila v predal, medtem ko sem spal, in šele čez dva dni sem se spomnil, da bi pogledal vanj. Ampak tam so bili vsi: Blek Stena, Kit Tejlor, Teks Viler, pa pisani romani Laso, nekaj ljubavnih romanov in seveda tudi Zagor in komandant Mark. Oba! Si ti to sploh predstavljaš?

Ta dogodek v tem času

Dan je bil sončen in svež. Če si sedel v njem, te je sonce prijetno ogrelo, mogoče malce, čisto malo preveč, vendar mi je to godilo. Kopal sem se, tako, v njem, sede na klopci v stari Ljubljani, pod nogami se mi je vila reka, ta dan še posebno lena, medtem ko sem s površine lovil odblesk starih hiš. Na njem je plaval okrogli ponirek. Bil je mir.

Sedel sem in gledal, kako vrbe namakajo konice svojih dolgih las, gledal sem tudi hiše in ljudi, kolesarje, kolesarke...

Prigledal sem tako, proti koncu tega spokojnega dopoldneva, kako je iz prulske strani pripeljal splav. Takoj je pritegnil pozornost, ker take stvari tu niso vsakdanje, kot so mogoče v kakih evropskih kanalih, in ljudje so se začeli zbirati tam, kjer je pristal. A ne preveč, ker je bil dan спокоjen, vseh pa take zadeve ne zanimajo. Bilo jih je kakih petindvajset, morda trideset.

Ko je bilo plovilo privezано, je z njega stopil jurist, doktor, s pručko v desni in pipo v levi roki. Postavil je pručko na tla, ta modrec, morda prerok celo, in v nasprotju s pričakovanji nanjo sedel.

Potem je spregovoril: »Život ti je, bratac, sačulatac. Prav gotovo vas vse zanima, kako teče, kakšen je njegov smisel in kaj sploh je. Jaz, vidite, nekaj vem o tem in to sem vam danes prišel oznanit.«

»No, to me pa res zanima«, sem si dejal, ker sem si kot večina mladih ljudi ali celo ljudi nasploh večkrat tudi sam postavljал podobna vprašanja. Čas je tak, da kar radi pustimo, da kdo drug postori kaj namesto nas, in prav razveselil sem se, da je ta mož pripravljen storiti to dobro delo.

»Življenje, veste, je sestavljeno iz treh delov,« je brez kakega slikovitega uvoda začel. »Prvi del je realnost, objektivnost, stvarnost. Drugi del je subjektivnost, naš miselni svet. Tretji del so sanje. Ti deli niso v hierarhičnih razmerjih, zato je lahko prvi del tudi drugi, tretji prvi in tako naprej, da brez potrebe ne naštevam vseh kombinacij. Vsak od njih vsebuje tudi ostala, je pa od njihju več.

Ti trije deli se gibljejo skozi čas. Predstavljajmo si: subjekt na abscisi in čas na ordinati.« Potem je s tistim delom pipe, ki se ga drži v ustih in ki je bil zato oślinjen, kar v zrak zarisal naslednji grafikon.

»Gibljemo se le do določene točke »s«, to je Smrt. Vsak posameznik se v življenju bolj posveča enemu kot pa ostalima blokoma. Skoraj nikoli niso vsi na istem nivoju, razen na začetku, razumljivo. Ko prvi doseže točko »s«, se model poruši in se začenja graditi znova in znova, dokler se ne izpolni tako, da vsi trije dosežejo »s« hkrati. Tisto, kar jih k tej točki vleče, je nezavedno, ki je vedno za korak naprej. To je hkrati tudi njih produkt, celo najprej produkt. Seveda se včasih zgodi, da človek smrti ne doživi. Včasih jo preživi. Treba je ob pravem času umreti. Dokler se to ne zgodi, se življenje ponavlja spet in spet.«

Tako je. Spomnil sem se tiste noči, ko je Writzl vozil avto z mornja. Bil je utrujen, ker je bila pot dolga vejica lučke so hipnotizirale s svojim magičnim ponavljanjem. Naenkrat se mu je zazdelo, da mora v tisti brzini zaviti, se zaleteti, prekucniti, zgoreti. In že bi to storil, pa ni. Zakaj ne? Zato, seveda, ker je to storil v prejšnjem življenju, in bilo je prežgodaj, zdaj je napako popravil. Sam pri sebi sem pri-trdilno pokimal.

»Tako je s podzavestjo, kaj pa zavest? Ta je križišče treh osnovnih realnosti«, in spet je v zrak zarisal model.

»Čim bolj se prekrivajo, čim bolj lezejo druga v drugo, se stapljajo, postajajo enovite in eno, tem več je zavesti in človek se odkupi, ko se popolnoma pokrijejo. Kar pogosto se zgodi, da se pokrijeta dve, da se pokrijejo vse, pa je redkost, čeprav se to mogoče prej ali slej zgodi vsakemu.

Ta dva modela razlagata nekaj, ne pa vsega. Treba je pojasniti tudi prostorsko razsežnost. Pri teh vnovičnih življenjih se človek giblje vsakič po drugi tirnici skozi kozmos. Čim večkrat se to ponavlja, tem večkrat se zgodi, da se tirnice križajo. Prav gotovo večina med vami pozna »dējā vu« pojav, takrat, no, ko nekaj sekund živite situacijo in ste prepričani, da so vse besede, vsi predmeti stali v istem razmerju že prej.«

Ob tem se je malo razburil, vstal in pretegnil nogi, jaz pa sem moral priznati, da ta občutek poznam in spet sem prikimal.

»To, vidite, se dogaja, ko se tirnici križata, ko hkrati zaživite dve življenji v istem prostoru. Po kozmičnih zakonitostih se zgodi tako, da se enkrat napolni ves prostor, takrat ste odrešeni.

Kako se pa sploh zgodi, da lahko živite znova in znova? Kaj se zgodi s časom? Čas je itak samo dimenzija. »Vi,« in v tem je pokazal s prstom na gospo v krilu in s cekarjem v roki, imate svoj čas. Na začetku in na koncu ima luknjo, ki sta povezani s smrtjo. Ta smrt, veste, ni kak drug nivo! Je samo tunelček med tema luknjama. Vsak živi svoj čas v svojem prostoru zato, ker je vsak le v tem času in tem prostoru, kjer je! Drugje ga ni! Ne moreš namreč biti tam, kjer te ni, in prav tako ne tedaj, ko te ni. Jasno. Čas je preprosto zato, da se gibljemo skozi prostor, je strojček, zelo podoben pisalnemu. Na začetek ga postavljaš, dokler zgodba ni napisana. Zgodba se konča s Smrtjo. Ta Smrt pa pomeni zamenjavo nivoja, kdo ve v kateri smeri, če so potem še sploh smeri.«

Nisem počakal ne zaključka, ne vprašanj, na katera mora vsak prerok odgovarjati, ampak sem gručo zapustil, ko je možak, Dr. jurist, z melodioznim baritonom še vedno vznemirjal zrak. Čim bolj sem se oddaljeval, slabše sem slišal. Na koncu nisem slišal več in, ko sem se obrnil, tudi videl nisem več. Tega dogodka.

Sedel sem v Julijo, si naročil ribezov sok z vodko in se za nekaj minut poglobil v barvo cocktaila. Potem sem se pasel na dekletih, ženah, tudi na kakem postavnem fantu, ki so prihajali mimo. Pasel sem pogled na sencah, ki jih je razkrivalo jesensko sonce, ko je posevalo skozi tkanine bluz, kril... Ja, pasel sem tako okus v soku z vodko, glavo v njega blagodejnem učinku in ne vem zakaj, ampak kar nekako nisem verjel, kar je povedal gospod. Tak je ta čas.